

V iskanju poetike sodobnega plesa

Pia Brezavšček, 12. 8. 2012 - 20:00

Teritorij teatra

Kako pisati o plesu, za katerega se zdi, da je kar najbolj efemerna umetnost in ji skoraj pregovorno sproti uhajata tako lastna zgodovina kot teorija? Kako se lotiti tako zelo širokega spektra različnih estetik, nazorov, kinestezij in namenov, ki jih koreografi in plesalci s plesom želijo sporočiti in doživljati? Laurence Louppe se v Poetiki sodobnega plesa loteva ravno tega na videz nemogočega projekta. Tej knjigi bomo posvetili poletno edicijo Teritorija teatra.

Knjiga te referencialne avtorice s področja pisanja o sodobnem plesu je v francoskem izvorniku izšla že leta 1997. Po angleškem, nemškem in hrvaškem prevodu, ki so se zgodili dve ali tri leta nazaj, smo knjigo letos v prevodu Suzane Koncut v Emanatovi zbirki dobili še pri nas, in to ravno v letu, ko je avtorica dela v svojem 74. letu preminila. V izvorniku ima sicer knjiga tudi svoje nadaljevanje.

Specifika avtoričinega pristopa leži v trdnem prepričanju, da se plesa ne moremo lotevati skozi diskurzivna orodja, ki se niso oblikovala v tesni povezavi s plesno prakso. Zato zavrača semiološke ali kakšne drugačne obče teoretske pristope, ki specifiko in avtonomijo te zvrsti puščajo v oklepajih in se koncentrirajo zgolj na pomenske ali morda metaforične vsebine, ki jih umetniško delo predlaga.

Metoda Laurence Louppe je zato drugačna, sama namreč meni, da izkušnja plesa, o katerem pišemo, deluje tudi na telo pisca o plesu. Od tod prihaja njen izraz poetika, ki v grškem izvorniku »poiesis« pomeni »delati«. »Delo plesa« tako učinkuje od plesalca do telesa gledalca in kasneje pisca. Hkrati pa je to tudi vse tisto delo, ki je potrebno, da umetniški ples sploh nastane. Poetika vključuje vsa posebna znanja in metodologije, telesne vednosti, ki so jih vsak zase razvijali mnogi koreografi. Ples ni le znak, ki ima svoj izraz samo v dokončani predstavi, njegova poetika, ki jo išče avtorica, je v njegovem nenehnem postajanju.

Prednost takega pristopa je, da je občutljiv za iskanja avtonomnih artikulacij znotraj te avtonomne umetniške zvrsti, katere začetek avtorica locira na konec devetnajstega stoletja, v čas, ko se je rodil tudi film. Sodobni ples, v nasprotju z baletom in drugimi plesi, po Laurence Louppe ne gradi več na spektakularnosti, ampak govori o »akciji, o zavedanju subjekta v svetu«. Odmika se od reprezentacij in se želi vedno na novo, vsakič znova izumljati.

Ravno divergenca sodobnega plesa, ki se po definiciji ne pusti ujeti v kalupe in se tako esencializirati, pa po drugi strani tudi otežuje projekt Poetike sodobnega plesa, kakor se ga loteva Laurence Louppe. Kako naj se namreč pisava prilagodi tej gmoti različnih pristopov? Kaj ni ne nazadnje namen Louppove, kljub temu da zatrjuje, da esenca plesa ne obstaja, ravno zajeti to multitudo v enoten diskurz knjige?

Kljub temu da ji priznavamo vso inovativnost in pionirskost pri tem rahlo nehvaležnem projektu, rezultat ne more biti drugačen kot precej izmuzljivo pisanje z arbitrarno nabranimi referencami. Za te sicer sama pravi, da izhajajo iz povsem subjektivnih izbir – njene dovzetnosti za določene avtorje in tudi prijateljske in profesionalne bližine z njimi. Prelivanje lastne občutljivosti v pisanje tako včasih res dobi prave razsežnosti poezije in zgolj skozi morebitna in sporadična ujemanja z občutji bralcev zadobi skupno razsežnost, ki bi ji lahko, včasih bolj, drugič manj konsenzualno, rekli »sodobni ples«.

Sicer pa Laurence Louppe, to zagotovi sama, ne piše zgodovine plesa, da bi morala biti pri referencah v vsem dosledna in temeljita. Njeno poslanstvo ni izrisovanje novega kanona. Zato njen nabor primerov sestoji predvsem iz francoskih plesnih ustvarjalcev, ki so ji najbližje, med njimi pa je zaslediti tudi nekaj britanskih, ameriških in nemških imen pionirskih in sodobnejših koreografov. Na koncu knjige je zelo obsežno imensko kazalo vseh navajanih avtorjev, ki je lahko zelo dober vir za nadaljnje raziskovanje.

Kot izhodišče za razmislek o plesu Louppova pogosto navaja Rudolfa Labana, pionirja sodobnega plesa in posebne plesne notacije. Zdi se, da prav sledeč temu teoretiku in praktiku gibanja in plesa Louppova strukturira tudi del svoje knjige. Laban je namreč razvil teorijo »effort«, ki opisuje »prehod kvalitet tistega prenosa teže, ki pogojujejo tako mojo akcijo kot moje zaznave«, kakor zapiše avtorica. Ta teorija razlikuje štiri dejavnike, ki proizvajajo različne kvalitete telesnega gibanja. To so teža, tok, prostor in čas.

Ti štirje dejavniki naj bi označevali kvalitete »kroženja jaza v plesu.« Kot glavne modalitete plesa jih povzame tudi avtorica knjige in po njih strukturira prvi del svoje knjige, naslovljen z »Orodja«. Tam posamično obdela vsa ta tako imenovana orodja, posebej pa doda še obravnavo dihanja v plesu in kompozicijskih zastavkov v koreografiji. Kljub temu da ta poglavja pretendirajo po nekakšni sistematiki, pa pri razdelavah vnovič prevladuje poetična efemernost, ki pa jo moramo pri branju te knjige vzeti v zakup. Ne nazadnje so razlogi za poetiko pri Laurence Louppe pojasnjeni že v uvodu.

V drugem delu se avtorica bolj kot na splošna orodja plesa, ki proizvajajo različne kvalitete plesnega gibanja in skozi to različne estetike, osredotoči na bolj konkretne prvine izgotovljenih umetniških del. Če je prvi del knjige torej bolj namenjen delu plesa, kakor ga razvija koreograf, je drugi del posvečen delu plesa, kakor se kaže gledalcu. Vsi elementi se sicer v predstavi vedno povežejo v enotno gmoto, ki se ponuja gledalčevim čutom, njegovi občutljivosti in dojemljivosti. Kljub temu da Louppova posamično obravnava vidike umetniškega dela, kakršni so scenografija, glasba, objekti, govornica itd., pa posebej poudarja, da se plesno delo ne strdi v predstavo kot nekaj dokončnega. Plesno delo živi izza odrov naprej v studiih, četudi ni v vsakem trenutku izpostavljeno pogledu javnosti.

Prav ta izmuzljivost, večni tok postajanja, ki ga po Deleuzu Louppova pripisuje plesu, je prednost in lepota te zvrsti umetnosti. Kakor o tem zapiše sama:

»Prelepa beseda »efemeren« (iz grščine epi himera, kar traja le en dan), je nenehno zlorabljana. V navezavi na ples jo je površno govoričenje splošno sprejetih prepričanj tako banaliziralo, da zbuja gnus. Povezana s pozabo se je izgubila v območju ničvrednih konotacij. In nenazadnje se ji v senci usodnosti pripisuje značaj nezmožnosti preživetja, nemoči za soočanje s časom. Toda efemerne, minljive umetnosti so vedno hoteno minljive, saj je v njih vdelan dispozitiv ali program, ki njihov proizvod prepušča ničū.«

Zanimivo je, da bi s pridržki tudi pisanju Laurence Louppe lahko očitali podobno efemernost. Kljub temu da pisava nikoli ne more biti na enak način neoprijemljiva kot ples, saj pušča sled, celo v obliki negibnega trupla, kakor bi rekel Derrida, pa je vsaj v svoji metodološki zastavi, ki brez pravila vijuga med primeri, osebnimi vtisi in sistematizacijami, nekoliko izmuzljiva. S tem, ko želi najti alternativno pisavo, ki bi izhajala direktno iz telesne izkušnje, ki je eno z mislijo, nekoliko spominja na iskanje ženske pisave pri Luce Irigaray, za katero se včasih prav tako zdi, da ponovno zapada v nove vrste esencializma. Ta se kaže ravno v apriornemu iskanju neke alternative.

Vseeno pa Laurence Louppe ne moremo očitati nepoznavanja teritorija, o katerem piše. Vanj je namreč popolnoma potopljena in knjigo kar razganja od bogatosti referenc, ki razgrinjajo veliko zavzetost in znanje avtorice. V nekaterih primerih gre za znane plesne osebnosti, kot sta Merce Cunningham in Mary Wigman, ali pa predstavnike Judson Churc Theatra, spet drugič pa za povsem obskurne avtorje, specifične za kulturo in časovni kontekst.

Vseh teh imen avtorica ne želi eksplicirati na sistematičen način, ampak je njena metoda nekakšno asociativno polzenje preko njih in bolj ali manj podrobno ustavljanje pri tej ali oni. Prav zaradi skoraj gotovega nepoznavanja nekaterih referenc, z opisovanjem katerih se avtorica podrobneje ukvarja, do nekaterih konceptov, ki jih izumlja, nimamo neposrednega dostopa. Kljub youtube, na katerem se v zadnjem času samodejno ustvarja nekakšen arhiv plesne umetnosti, za katero se je prej govorilo, da je brez zgodovine, nam pot do nekaterih vsebin ostaja zaprta.

S takim pristopom Louppova res govori o plesu iz plesa, pri čemer pa to, da je ples avtonomen, ne bi smelo pomeniti, da je izoliran od drugih umetnosti ali diskurzov, po katerih Louppova kategorično ne želi posegati. Ne nazadnje tudi delo plesa nastaja v interakciji s širokim poljem družbenosti in tudi njegova recepcija ni vedno zgolj hermetično poetična, temveč včasih tudi politična v najširšem pomenu besede. Ples zares lahko ustvarja specifičen diskurz, ki pa variira od ene vrste plesa do druge. Če ne želimo esencionalizirati niti telesa, ki včasih ostaja edini skupni imenovalec plesa, ta knjiga za nas lahko stori dvoje. Lahko nam pomaga izostriti čute, ki nas delajo dovzetne za ples. Učinek pa je lahko tudi prav nasproten, saj jo prav tako lahko beremo kot nadaljnjo mitizacijo že tako hermetičnega polja.

Kljub velikemu in pionirskemu delu lahko torej avtorici zamerimo nekoliko preveliko mero vere v to zvrst umetnosti, ki pa je ne nazadnje teoretično in zgodovinsko praktično najmanj utemeljena, zato je ravno to velikokrat tisto, kar jo je obdržalo živo. Modernistično poudarjanje avtonomije pa je morda danes, petnajst let po izidu knjige, že nekoliko preseženo in bi rajši videli tudi premislek diseminacije plesa v druge umetnosti in v misel samo, kakor je to opazno tudi v sodobni praksi.

Danes, ko vsaj pri nas ponovno opažamo zatišje v sodobno-plesnem ustvarjanju, lahko prevod knjige samo pozdravimo, saj ne gre izključiti, da bi v posamičnih primerih lahko pomenil pozitivno spodbudo in optimizem pri nadaljnjem plesnem snovanju. A če je ples tisti, ki se mora vedno znova na novo iznajdevati, to ravno toliko velja tudi za pisanje o plesu.

Danes bi to morda pomenilo ovinek stran od plesnih postopkov, ki so jih razvijali koreografi, saj so ti vedno partikularni in niso neposredno prenosljivi na govorico in pisavo. Je pa danes nedvomno tako, da se je misel telesa posebej v sodobni materialistični in radikalno empiricistični misli inkorporirala v prej strogo racionalne filozofske diskurze. Z njimi nam ni več treba zajemati zgolj pomenskih plati plesa, ampak tudi vse intenzitete in afekte, ki se ustvarjajo na pol poti med umetnostjo in mislijo in ju spajajo.

Nedvomno je ta prevajalski prispevek pomembno dopolnilo na knjižnih policah s področja sodobnega plesa, ki jih zadnjih nekaj let poleg Maskine založbe polni tudi Emanat. Posebej zato, ker v našem prostoru ne obstaja niti praktično, kaj šele teoretsko izobraževanje s področja sodobnega plesa, ki bi presegalo srednješolsko izobraževanje. Delo Laurence Louppe nedvomno ubira zelo inovativen pristop k teoretskemu pisanju o plesu, zaradi katerega ga lahko uvrščamo med obvezno gradivo za vse, ki jih ples zanima bodisi kot plesalce, koreografe, teoretike, gledalce ali pa vse od naštetega.

Laurence Louppe svoje delo konča z naslednjimi besedami:

»Na teh straneh nismo izumili ničesar novega. Morda nismo predlagali niti odprtja kakšnega novega praga zaznavanja, prek katerega bi sodobni ples lahko odkril svoje nove obraze. Samo nabirali smo in združili koščke telesnih izkušenj, ki jih nosi tok nezaslišane zakladnice sredstev in misli. Upamo, da ob odlaganju vzdolž te poti ne bodo vzpostavljali kakšne hierarhije ali zakona. In da tudi ne bodo poudarjali teže nečesa, kar se nikoli ni hotelo razglašati za potrjeno dediščino. Naj na obzorju sodobnega plesa samo zarisujejo tisto senčno črto, ki se nenehno razblinja in se umika pred svitom.«

V tem skromnem opisu svojega namena Laurence Louppe odlično strne svojo metodologijo, ki ji pravzaprav ni šlo za nič drugega kot ovekovečenje nekih še kako resničnih, a izmuzljivih intenzivnosti, ki jih ples nenehno proizvaja in se vpisujejo tudi na neplesalska telesa. Kot tak je projekt nedvomno uspel. Ne smemo pa v teh poetičnih besedah spregledati njenega poziva, da kljub temu da svita sodobnega plesa najbrž ne bomo ujeli, te senčne črte nikoli ne smemo nehati zarisovati, saj se nam ravno v tem procesu lahko odstrejo neprecenljiva odkritja, in to le ne za misel plesa, ampak tudi za ples misli, da zaključimo poetično. In to vedno znova, naj to počnemo na tak ali drugačen način.